

BIBLIOGRAFIA

Ramon AMIGO I ANGLÈS, *La Mussara, un vell afecte. Notícies històriques disperses*. Amb un epíleg d'Eugeni Perea sobre "La Mussara: un paisatge literari entre boires". Rafael Dalmau, Barcelona, 2006. 246 p.

Acaba de néixer el llibre del Ramon Amigó batejat com *La Mussara, un vell afecte. Notícies històriques disperses*, dins la col·lecció Camí Ral editada per Rafael Dalmau, de Barcelona. Endinsant-nos en la seva lectura, hi trobem parts ben diferenciades. L'entrada és mitjançant una preciosa descripció poètica i sentida que malauradament descobreix amb desèncis l'abandonament dels espais que esperem que tinguin possibilitats de retornar a la seva infinitat. És allisonadora l'escrupolositat amb què tracta l'ús de certs mots presents al lèxic i a la toponímia de les terres mussarenques. Tot ben raonat i amb aportació documental. S'endinsa en la justificació d'alguns noms de lloc, pouant en l'antroponímia; evidència canvis en la denominació, trasllats situacionals al lloc on ara s'aplica el nom. Recorre també a la botànica, força emprada en la nominació de les terres d'aquest terme. S'estén cap a la malnominació tot fent camí per tal d'esclarir-ne el significat i legitimar-ne l'aplicació.

Una altra part del llibre ressegueix la línia històrica, demogràfica. Destria de documents -*Sentències de 1496, Fogatges posteriors, Censos electorals de 1934, Registres fiscals de 1920, Padró de 1936 i 1950*- les propietats i els seus propietaris, mussarencs o de la rodalia. En aquesta anàlisi i mitjançant els llibres sacramentals del final del segle XVIII fins a mitjan segle XX, informa a més dels llinatges, de la procedència de la gent forastera que enllaça amb els nadius. Fa menció a la vegada del predomini de certs prenomes, tant masculins com femenins. Explica també l'èxode de la població, la ruta dels que emigraven i ho justifica per les característiques del medi físic, terra secana.

Titula "un passeig vagarívol" l'apartat que fa referència a la superfície del terme, al tipus de cultiu que s'hi conrea, a la coberta arbrada i a l'espai edificat. Inclou observacions sobre la producció i la ramaderia, camí que potser el condueix a endinsar-se en el camp de l'economia, que converteix en una eina útil per a esbrinar els cognoms del lloc i relacionar-los amb l'esmerç d'aquests en els termes específics dels topònims -per exemple: *el bosc de l'Agostenc*-. Descobreix que cognoms de poblacions veïnes hi han deixat la petja -*les fontetes del Ferrer*-, que procedien de Vilaplana.

Contrasten els articles que segueixen, que representen un escamot cap a les llegendes; una d'elles és per a justificar l'aplicació del topònim *Mussara*, sense menysprear l'opinió dels filòlegs. Recull també alguna rondalla, dins d'aquest espai de tradició oral.

En un altre vessant, s'explica una variant del comerç rural propi d'aquest lloc: els pous de neu.

Finalment, alguns testimonis de la defensa de l'espai natural, de possibles inversors corruptes amb el territori.

En conjunt cal pensar que és un recull de vivències sempre útils en els diversos camps de què tracta, amb una prosa encisadora, sovint poètica, no exempta de rigor; mestratge digne com ens té acostumats l'autor.

Tot acompanyat d'un pròleg de l'Albert Manent i d'un epíleg del polifacètic Eugeni Perea, que en aquest cas recorre els viarans de la literatura, al·ludint al paisatge mussarenc. Tampoc no deixem de banda les bones i il·lustratives fotografies, obra majoritària de Josep M. Ribas Prous.

M.T.M.M.

Ramon AMIGÓ i ANGLÈS, *Espigoladures onomàstiques*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, 276 p.

Amigó el 1954, amb l'estímul i el mestratge de Josep Iglésies, que havia publicat el 1953 el recull toponímic de la Riba, començà a recollir els noms de lloc i els renoms de Reus, que publicà el 1957 i reedità, amb l'edició ampliada, el 1988.

Amb els anys el deixeble es convertí en mestre i ha fet escola, sobretot al Camp de Tarragona, i en el seu acitu hi ha dotzena de reculls onomàstics de termes municipals. Però Amigó no s'ha limitat a fer aplecs onomàstics sinó que n'ha tret un gran partit, un suc substanciós. D'una banda, l'experiència l'ha dut a publicar dos manuals *Inventaris de noms de lloc. Introducció metodològica* (Reus, 1989) i *Introducció a la recerca en toponímia i antroponímia* (Abadia de Montserrat, 1999). I també obres en què interpreta, sense pretensions d'etimologista internacional, molts noms de lloc. Ha demostrat que, més del que hom pensava, molts vénen de cognoms antics, medievals i potser més moderns. Així ho trobem a l'obra *Llenguatge endins. Un recorregut històric pels noms de lloc* (Reus, 2000). L'obra que recensionem és l'extrema maduració de la seva recerca. Hi aplega cinquanta-quatre textos dispersos, publicats al Butlletí de la Societat d'Onomàstica, al diari *-El Punt-*, en revistes o en miscel·lànies, inclosos tres pròlegs als reculls onomàstics de la Morera de Montsant, Cambrils i Mont-roig del Camp. També algunes conferències sobre els noms de lloc, ben triats, d'algun terme municipal, especialment el de Vila-seca i Salou (com es deia abans), que són glosses, molt ben elaborades, del seu recull del terme, que havia publicat fa més de vint-i-cinc anys.

Amigó durant més de mig segle s'ha dedicat, en cos i ànima, amb encert i saviesa, a l'onomàstica del Camp de Tarragona, però el seu mestratge ha transcendit i per això els seus llibres tenen un abast nacional. Amarat d'experiència, també recomana sempre que en casos dubtosos o estranys no ens refiem de l'enquesta oral i que cerquem, si no s'han perdut, citacions documentals antigues o almenys del segle XVIII, quan s'implanta el cadastre.

A *Espigoladures onomàstiques* desentraña petits enigmes etimològics, amb raonaments lògics, coneixement d'altres ciències, com la botànica o la geografia, i resseguint tant com és possible pergamins o altres documents abundants en toponímia. Sovint la pèrdua en la memòria popular del topònim original el desfigura. Així els *Restors* d'Ulldemolins i d'algun altre lloc són una deformació dels *astors*, nom d'un ocell rapinyaire, desconegut al poble, però no en d'altres indrets. *Marmolina* era un tribut, d'origen àrab i que no té res a veure amb un suposat *Màrmol*. *Reguer*, a l'Albi, no es refereix a rec ni a regar, perquè ve de l'antic *raiguers*, que equival a 'falda d'una muntanya'. *Fonts Caldes*, a Siurana, és una deformació de la paraula *fou*, i per tant equival 'a pas' estret, com així ho assevera la geografia del topònim. *Cauda* és la forma anterior de *calda* i el lloc és realment *estret i calent*. Res més.

Coa tant pot ésser cova com cua i *Ulldemolins* vol dir que és el centre dels molins, com, per exemple, l'ull de l'escala, que també és al mig de tot. Molt curiós és el cas de la partida dels Arrossos, a la Masó. No hi ha hagut, vora el riu, mai cap plantació d'arròs, però sí que trobem el nom d'una planta amb denominacions populars com arròs de paret o bé arròs de bruixa. *Xampany* no té res a veure amb la beguda sinó que Amigó demostra que es tracta d'un antropònim. *Aixamorera* és una reducció de la forma 'Això d'en Morera', de la mateixa manera que *el Sol Senyor* ve d'-Això del Senyor-. S'ha perdut la noció de la propietat i el poble cerca formes com *aixemorar* o noms llampanants, com el que parla del sol. En el cas de *la Galera* Amigó corregeix Coromines i conta que sovint no es tracta de la nau sinó d'un sinònim de *tapàs*, terra dura i atapeïda.

En alguns casos Amigó hi aporta més documentació que la que es coneixia, però no pot resoldre l'origen. Tal és el cas del *Pont de Goi*.

Una recerca apassionant és com descobreix que els repobladors de Siurana hi arribaren d'Ulldemolins i de l'Albi. Ponències com Llengua i onomàstica o L'article definit en els noms de lloc arrodoneixen un volum amb moltes aportacions en què l'autor afina tant que impressiona, fins al perfeccionisme. I amb agudesa, racionalitat i, naturalment documentació, té solucions de vegades ben senzilles. Però sempre demana prudència a l'hora de trobar etimologies.

Espigoladures onomàstiques és una obra de lectura apassionant, insisteixo, que els que són devots de la toponímia haurien de llegir i treure'n conclusions per als treballs que tenen entre mans.

Albert Manent

Montserrat CAILÀ GUITART i Jean-Paul ESCUDERO, *Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir*. Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, X. Barcelona, 2005. 246 p.

Aquest llibre es mereix una benvinguda especial, no només per la seva qualitat —que comentarem després— sinó també perquè és dedicat a Reiners, un terme municipal de la Catalunya del Nord, del Vallespir, entre Ceret i els Banys d'Arles, fronterer amb l'Empordà, amb el terme de Maçanet de Cabrenys, encara que només hi tingui un contacte molt petit, de minúscula extensió, al roc de Fraussa (que no de França, que ja es deia Fraussa al segle XVI). Onomàsticament, és com un enllaç entre les terres del Principat de Catalunya i les dels antics Comtats. Pel que sabem, fins ara només s'havien recollit per peces menudes en aquella zona, i publicat, els noms de dos termes situats al Conflent: Noedes al peu del massís de Madres, i Jújols, assegut a la vora esquerra de la Tet, tots dos recollits per Didier Payré. El recull de Reiners ha estat llargament i minuciosament elaborat, amb una sòlida estructura documental. L'exploració d'arxius ha estat intensa i extensa. Comprèn una llarga llista de gairebé quaranta capbreus que abracen des de l'any 1377 fins al 1773, protocols notariaus, censos, llibres d'estimes, llibres del cadastre, escrits tant en català com en llatí o en francès, custodiats a Reiners mateix, així com als Banys d'Arles, Ceret, Palaldà, Perpinyà i Barcelona (ACA i Arxiu de Protocols Notariaus). Aquesta de la documentació és una part molt important de la riquesa d'un recull d'onomàstica i el de Reiners la posseeix a bastament. També resulta notable la quantitat de persones i famílies entrevistades a la recerca d'informacions orals. Una introducció bastant extensa informa d'aspectes geogràfics, demogràfics, històrics i de la llengua viva, que tracten amb cura amorosa com ho deixa veure la transcripció fonètica que acompanya les formes ortogràfiques de molts dels noms. Fa observar la desaparició de paraules esdrúixoles, cosa que ha comportat la pèrdua d'una síl·laba: *àliga* > *alga*, *màrfega* > *marfa*, etc., i altres particularitats lèxiques, com *bauç* per *balç*, *ribera* per *riu*, i casos d'anaptixi —tanmateix no exclusius d'allí— com *clot* > *calot*, *glan* (gla) > *galan*. Conté *grosso modo* fins a més de mil entrades, no numerades, perquè no cal que hi vagin, i set il·lustracions cartogràfiques dintre el text; al final, hi ha un apèndix temàtic. És un excel·lent diccionari dels noms, tant dels actuals com dels oblidats, del terme de Reiners. El llibre ha estat molt ben rebut a la mateixa vila, on va ser presentat a un públic nombrós, i ha tingut per efecte satisfactori immediat que les autoritats municipals, a les publicacions que generen, optin per l'ortografia correcta, proposada pels autors, dels noms que havien estat adulterats. Durant una colla d'anys, s'ha notat la preocupació de Cailà-Escudero pel llenguatge i l'onomàstica vallespirencs, amb articles publicats en aquest mateix Butlletí, si més no des del 1992. Fins i tot quan Escudero tracta de gitanos, que és un altre tema que l'absorbeix, ho enllaça amb l'onomàstica (1992) i l'antroponímia (1999). La parella també va fer una incursió en els noms de casa d'Altet, a l'Urgell (1997). Aquesta persistència esforçada en la vocació és la que ha produït aquest resultat aprimorat que ara tenim a l'abast. Els autors alerten sobre la urgència de recollir els noms d'aquelles contrades ultrafrontereres, atès el canvi ràpid de població que s'hi està produint, un cric d'atenció que és igualment vàlid no tan sols per a la Catalunya del Principat sinó per a totes les terres dels Països Catalans.

Nomar

Joan FORT i OLIVELLA, *Els noms de lloc*. Quaderns de la Revista de Girona, Girona, 2005.

L'autor, que fa anys que treballa en la recopilació i l'estudi de la toponímia de Sant Miquel de Campmajor, al Pla de l'Estany, ha reeixit a oferir-nos una obra d'iniciació i de síntesi alhora. En poc més de trenta capítols Fort va obrir camí per al lector en el camp complex dels noms de lloc. D'entrada dona resposta al perquè dels noms de lloc ja que "tots responen a algun contingut i signifiquen alguna cosa". Fins s'arrisca a trobar etimologies a topònims triats, quasi sempre de les comarques gironines, que és el territori que vol abastar la seva obra. Prudentment es basa molt en allò que ha escrit Joan Coromines en el monumental *Onomasticon Cataloniae*. Després ens explica com fa poc més de cent anys fou Josep Balari Jovany amb *Orígenes històrics de Catalunya* el qui de fet es pot considerar com el capper de l'onomàstica al nostre país. Després de Coromines, un grup, entorn de la Societat d'Onomàstica, amb Enric Moreu-Rey i Ramon Amigó com a capdavanters, continua explicant Fort, ha fet una xarxa d'interessats a recollir noms de lloc per municipis (des de fa quasi trenta anys). L'autor explica també com l'arqueologia i altres ciències ajuden a treure l'entrellat de l'onomàstica i es plany que només Vilallonga de Ter i Vilablareix siguin els únics pobles de les comarques gironines que disposen d'una monografia onomàstica completa. Alhora esmenta altres estudis parcials sobre la mateixa zona. I cita el basc, l'indoeuropeu, i l'iber com a arrels etimològiques d'alguns noms de lloc. I naturalment el llatí, el grec, les fonts germàniques i el cristianisme. I jueus i àrabs. Fort valora la cartografia i explica els canvis de noms urbans a causa de la política. Després l'autor destaca alguns noms senyalers de muntanyes, roques, colls, cingles, rius, rieres, fauna i flora, a més dels camins, els masos, els carrers, i la toponímia marítima. Fort també remarca el valor insubstituïble dels arxius per a trobar-hi topònims documentats.

Ens trobem davant una obra magnífica d'introducció a la toponímia amb un alt valor didàctic i amb unes fotografies que completen un text a l'abast de tothom.

Albert Manent

Josep ESTRUCH i TRAITÉ, "El nom de les rieres de Badalona i la seva rogalia". Dins *Les mines d'aigua de la Serralada de Marina (Catàleg de cavitats artificials, volum II)*, p. 149-177. Grup d'Espeleologia de Badalona, Badalona, 2004.

Dos articles -un com a introducció al treball i un altre dedicat a explicar quins criteris ha adoptat l'autor i com ha organitzat el treball- precedeixen cinquanta articles més dedicats a cadascun dels cursos d'aigua, bé principals o bé afluents, que solquen el municipi de Badalona i les parts properes dels municipis veïns: Sant Adrià de Besòs, Santa Coloma de Gramenet, Montcada i Reixac, Sant Fost de Campsentelles, Tiana i Montgat. En aquests cinquanta articles, l'autor explica el curs de cada riera o torrent, i indica el punt on neix, els noms dels turons, cims o colls que n'emmarquen la capçalera, les masies prop de les quals passa i que de vegades li donen el nom, en quin punt del recorregut li aboquen les aigües els seus afluents o bé en quin punt afluïx a una altra riera o a un altre torrent. També indica si el curs ha estat soterrat o modificat per alguna infraestructura (carreteres, autovies, rotondes, passeigs, etc.) o per alguna edificació i si té algun altre nom alternatiu, antic o modern, i a partir de quin punt s'apliquen els dos noms o en quin punt o època l'un substitueix l'altre. Explica l'origen del nom de cada curs d'aigua i la seva etimologia, no debades l'autor és llicenciat en filologia catalana. Hi fa constar també les fonts documentals. Són descripcions força completes i, naturalment, d'una extensió desigual (des de deu paraules la més petita fins a unes quatre-centes la més gran) motivada, sens dubte, per la importància i la llargada de cada curs d'aigua. A continuació dels articles esmentats hi ha unes paraules de cloenda de l'autor a mode d'invocació per remarcar la importància de conservar els nostres topònims "per no perdre la part de la nostra història que representen, per explicar-los i donar-los a conèixer i perquè la ciutat els mantingui en les zones de creixement. D'aquesta manera entendrem el territori, ens reconeixem en els nostres orígens i ens serà fàcil mantenir la identitat. I llavors estimarem el país". Completen el treball un índex alfabètic de les rieres i els torrents, les fonts bibliogràfiques (setze referències), les fonts cartogràfiques (vint-i-set referències), les fonts orals (onze referències), la bibliografia de

consulta (vint referències) i un mapa a escala 1:60.000 aproximadament, amb la situació dels cursos d'aigua.

A.R.

Marc TORRAS i SERRA, "Eines per a la identificació de topònims catalans dels segles XIX i XX", dins *Arxius. Butlletí del Servei d'Arxius*, núm. 40 (hivern del 2003), p.3 i 4. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 2003.

Article destinat principalment a arxivers i bibliotecaris que, en descriure i classificar fons documentals, sovint tenen problemes per identificar els topònims que figuren en els documents. Sobretot quan els fons contenen documents referents a un àmbit territorial diferent o més ampli que el del municipi o la comarca on es troba l'arxiu o d'on és originari l'arxiver. Les consultes més habituals són els mapes comarcals a escala 1:50.000 de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, la *Gran Enciclopèdia Catalana*, la *Gran geografia comarcal de Catalunya*, o l'*Atlas universal* de la mateixa Enciclopèdia Catalana. L'autor comenta que des del 2003 hi ha dues noves eines molt útils i fa una exposició àmplia de les seves característiques. Una és la *Història del mapa municipal de Catalunya*, de Jesús Burgueño i Ferran Lasso de la Vega, editat per la Direcció General d'Administració Local del Departament de Governació i Relacions Institucionals de la Generalitat de Catalunya, que és un estudi geogràfic i històric que recull tots els canvis que han anat transformant el mapa municipal durant els segles XIX i XX, amb les corresponents agregacions, segregacions i rectificacions dels termes. L'altra eina és el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya*, editat per la Generalitat de Catalunya. La combinació de la informació que ens aporten aquestes dues obres i la que ja hi ha a les obres esmentades en primer terme han de permetre resoldre molts dubtes o problemes. L'autor esmenta també els números i dates dels diaris oficials de la Generalitat de Catalunya en què consten els decrets de les diverses conselleries que oficialitzaven els canvis de noms de municipis que van tenir lloc durant la guerra 1936-1939, sovint per evitar-ne les referències religioses. I el llibre d'Antoni Turró *El paper modera català (i altres signes monetaris): emissions de la guerra 1936-1939*, on es dona notícia de canvis de nom de diversos municipis i agregats que no van ser publicats al DOGC.

A.R.

Joan MURAY, *Entre el pedigrí i l'estigma. Motius i noms populars del Masnou*. Editorial Davinci, Mataró, 2005, 124 p.

L'autor ha publicat diversos llibres d'història del Masnou i és un dels puntals de l'entitat capdavantera Gent del Masnou, que publica mensualment una revista en què Muray col·labora puntualment.

En aquesta obra hi recull més de set-cents cinquanta motius de cases o famílies del poble i també -que són la majoria- els dels antics capitans de vaixell, dels quals n'hi va haver cent que s'anomenaven Maristany i cinquanta Millet, naturalment de cognom.

Muray classifica temàticament els motius en diversos apartats: animals, aristocràtics, escatològics, festius, geogràfics, mariners, menjars i begudes, oficis, característiques físiques o de caràcter, relacionats amb personatges reals o de ficció, religiosos, sexuals i vestiments. A la segona part Muray recopila els noms de carrers i de places, i unes quantes paraules específiques del lèxic general i del mariner, amb referència al mot *micaco*, que és el nesprer, però que només s'usa en deu pobles del Maresme i a Badalona.

L'obra de Muray salva de l'oblit un tresor onomàstic i lexicogràfic que en part es perdrà perquè el Masnou s'ha densificat molt urbanísticament, tot i que conserva una gran personalitat.

Albert Manent

Joan PERE i BUSQUETS, *Els llocs que formen el poble de Perafort. La seva història fins a la unió 1842-46*. Ajuntament de Perafort, 2006.

L'autor ens ofereix la història del desaparegut poble del Codony des de la Guerra dels Segadors fins a mitjan segle XIX. Antigament era un municipi al qual pertanyien Perafort, Puigdelí, els Quarts i la Pobla de Mafumet. La Guerra dels Segadors produí saqueigs i incendis i la destrucció de l'arxiu parroquial, que el rector després en part va reconstruir. El 1843, el terme del Codony, ja molt abandonat, fou repartit entre els termes veïns. A la primavera del segle XVIII una branca de la meua família, Manent, s'establí al Codony i el rector fou Llorenç Manent. Avui hi ha unes escasses ruïnes...

En aquesta obra trobem la llista dels batlles del Codony en el segle divuitè i la dels moliners durant els segles XVIII i mig XIX. L'obra dóna també una llista de les famílies que residien en els quatre llocs que pertanyien al Codony i remarca la calamitat que representà la Guerra del Francès i detalla els nombrosos morts -nom i cognom- que hi va haver al terme del Codony el 1809.

Albert Manent

Telm ZARAGOZA i RAIG, *Senyes, ormeigs i pescadors de Tossa. Segle XX*- Confraria de Pescadors de Tossa de Mar, Tossa, 2001.

Com és sabut les senyes són els llocs destacats a terra que es veuen des del mar i que els pescadors bategen a llur manera. Aquesta obra ens ofereix el petit tresor d'unes dues-centes vint senyes que l'autor divideix en tres capítols: senyes altes de primera referència, senyes mitjanes entre les altes i la costa i senyes baixes de garbí a llevant. En tots els casos els topònims porten l'article salat, *sa* o *es* propi de la població, ara lamentablement en una certa regressió. Alguns exemples curiosos: ses Mamelles del Montseny, Monticalvari, Dalt Sa Mor de Déu, es Xalets des Xarnegos, sa Cala des Freres, Cala Morisca, sa Lloua des Burro, l'Infern en Caixa, sa Pixarada d'en Benito, Curiosament quan hi ha una paraula culta (la Fàbrica, el Rei Mar, l'Embarcador...) usen l'article *el* i no *es* i no sabem perquè passa el mateix -bé que poc- amb algunes paraules populars.

A.M.

Eufemià FORT i COGUL, *Contribució a l'onomàstica medieval de Santes Creus*, a cura de Ramon Amigó, Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus, 2005, 84 p.

Aquest aplec fou acabat per l'autor el 1972, però havia romàs inèdit entre els abundosos papers de l'autor, que són a l'arxiu històric comarcal de Tarragona. Ramon Amigó, mestre en onomàstica i amic de Fort, l'ha repassat i l'ha completat amb algunes enquestes orals. El fet que Santes Creus tingués un ample senyoriu fa que els noms de lloc siguin de termes, antics termes o nuclis ben diversos: Aiguamúrcia, l'Albà, Fontscaldes, Montagut, les Ordes, les Pobles, el Pont d'Armentera, Pontons, Selmella i Valldossera.

Fort va escorcollar arxius de Barcelona i un de Madrid i va buidar pergamins, cartularis i altres documents. Els cinc-cents topònims aplegats es documenten des del segle XII al XV i és un material molt ric que fóra imprescindible per al recull de noms de lloc del terme d'Aiguamúrcia que Xavier Fort i Bufill, fill de l'autor, va recollir fa un quart de segle, però que es troba lamentablement extraviat. Cal tenir també en compte que una part dels noms de lloc són encara vius. En destaco alguns casos: la Bassa d'Amerar Cànem, que indica un antic conreu; el Cap de la Contrarietat, a Pontons; la Roca Fitera, l'Ermitania, la Masó (antiga propietat dels templers) i la quantitat de masos que hi surten i també que Selma apareix sempre així: "Celma".

Albert Manent

Alfons TEJERO FARNÓS, *Recull de les cases antigues de l'Hospitalet de l'Infant*. Ajuntament de Vandellòs i l'Hospitalet de l'Infant, 2006.

L'obra duu el subtítol de “Renoms i oficis de les famílies que l'habitaven fins als anys 60 del segle xx”. I la primera part recull notes històriques i costumari del lloc, però després, carrer per carrer i casa per casa, centenars de renoms i de cognoms de persones que hi van habitar. L'autor també explica, si s'escau, els diversos estadants que hi ha hagut en cada casa. Així salva el nucli històric de la població, que en quaranta anys ha augmentat la població en un vuitanta per cent. Cal destacar els renoms de cases amb els oficis antics i de vegades l'origen del renom.

Albert Manent

Roser PUIG i TÀRRECH, *Antropologia del Milà segons la lleva dels Miquelets*, dins “Butlletí d'Estudis Alcoverencs”, abril-juny del 2004.

Amb motiu de la Guerra Gran entre Espanya i França fou mobilitzada la població masculina en edat militar (de més de 16 anys) i de molts pobles se'n conserven les llistes, de gran utilitat per als historiadors i l'onomàstica. El cens és del 1795 i al Milà s'hi comptabilitzaren cinquanta-set hòmens. Entre els cognoms més abundants cal destacar Andreu, Banús, Ferrer, Figuerola, Garriga, Gausset, Palau (especialment abundós) i Romeu.

A.M.

Ernestina VALLVERDÚ i BRIANSÓ, *Senan*. Senan, 1995, 204 p.

Aquest poble de la Conca de Barberà fa dues dècades va quedar gairebé abandonat, però en pocs anys s'han refet quasi totes les cases, en llur majoria de pedra, i hi torna a haver vida. Això explica que l'Ajuntament i la parròquia patrocinessin una monografia en la qual també hi han col·laborat Josep Maria Torrell i Pareta i mossèn Albert Palacín i Artiga. Ultra la geografia, la història, fauna, flora, etc. la monografia d'Ernestina Vallverdú dóna notícia de nou carrers i places del poble i ens aporta uns vuitanta-cinc noms de cases o d'algun indret. Els divideix en noms personals, cognoms, característiques del cos humà, oficis i grau social i altres. En general són noms o renoms força corrents i entenedors, a més d'algun d'humorísic. Caldria que l'autora preparés, ja que ho té per la mà, tota la toponímia del terme de Senan. Hi deu haver pocs informadors grans i per això urgeix.

També hi trobareu la llista dels batlles i el rectorologi.

A.M.

DIVERSOS AUTORS, *Figuerola. 1.025 anys d'història*. Ajuntament de Figuerola del Camp, 2006, 406 p.

Heus ací un recull històric basat en una cronologia i en un nombre considerable de fotografies, alguna del segle XIX, i una munió de reproduccions de retalls de premsa sobre aquest petit poble de l'Alt Camp. Centenars de noms i cognoms de veïns hi són reproduïts i s'hi destaquen alguns topònims molt coneguts, com la Font de la Vila, el Pont del Diable, la Cova del Gat, la Torre de la Mixarda, la Casa dels Monjos del Poblet, l'Església de Sant Mateu i la de Sant Jaume, la Cooperativa Agrícola i Miramar, llogarret agregat al municipi de Figuerola. I una llista de tots els alcaldes de Figuerola des del 1872 fins al 2006, dels morts al front de guerra i dels exiliats el 1939. Es tracta doncs, d'un recull molt variat en què predominen la fotografia d'època i els retalls de diari en facsimil, però en què l'onomàstica hi fa la seva aportació.

A.M.

Mosiés SELFA, *Pego i els seus noms*. Ajuntament de Pego, 2004, 126 p.

L'autor és fill del poble i n'ha fet una recollida oral. També ofereix als lectors interpretacions etimològiques. Selfa en una introducció remarca el valor creador de la toponímia i com conserva elements tradicionals que de vegades s'han perdut. Hi situa una breu història de Pego (deu mil habitants) i per a orientació dels lectors descriu la parla de Pego, de la comarca de la Marina Alta, dins la província d'Alacant. Per això hi explica quina mena de valencià s'hi parla. I a continuació trobem els cent cinquanta topònims, precedits d'un centenar de malnoms, que classifica segons l'origen que creu que tenen. Entre els topònims una bona part són d'origen àrab. Hi trobem algunes formes dialectals valencianes, com *lloma* i *mançana*, i una zona de maresmes anomenada *la Marjal*, en femení, en contrast amb el Principat, en què aquest mot és masculí.

En realitat cal afegir-hi uns seixanta topònims més ja que Selfa agrupa en alguns genèrics tots els que duen per exemple el nom de barranc, camí, canal, corral, ermita, font, ombria, pla, racó, riu o tossal. Uns mapes situen els topònims principals.

Es tracta d'un sòlid recull d'una zona del País Valencià poc estudiada onomàsticament i que obre noves perspectives. Les fonts orals es perden i per això calia recollir-les. Les documentals ja vindran.

Albert Manent

Mosiés SELFA i Iolanda BERENGUÉ, *Topònims i renoms de Bell-lloc d'Urgell*. Ajuntament de Bell-lloc d'Urgell, 2003, 150 p.

Els autors, igual que amb el recull de Pego, hi fan introduccions pedagògiques: agricultura, ramaderia, indústria, demografia, marc històric i etnogràfic, metodologia del treball, camps semàntics, etc. Selfa destaca els renoms de les cases del poble i abans ens indica que al segle XII ja es documenta Bell-lloc. La notícia de cada renom de casa es completa amb els cognoms de la família que hi habita i fins i tot l'adreça actual. En conjunt són prop de cinc-cents renoms, que classifiquen segons l'origen. Després donen, sense comentari, els topònims del terme i del poble classificats en partides, fonts, construccions rurals, vies de comunicació, etc. La toponímia urbana conté una informació sobretot de geografia. Després Selfa ens ofereix una explicació i sobretot la situació de la majoria dels topònims. En alguns casos n'ofereix l'etimologia.

L'obra mereix ésser destacada i esperem més endavant un annex amb la documentació que puguin trobar els autors.

Albert Manent

Enric GARCIA-PEY i PEY, *Toponimàstica de Sant Feliu de Codines. Noms de lloc i de cases*. Ajuntament de Sant Feliu de Codines, 2006, 630 p.

L'autor s'ha especialitzat des de fa un quart de segle en el recull dels noms de lloc, cognoms i motius de la comarca del Vallès Oriental. Fins avui ja ha publicat unes vint monografies de municipis de la comarca. El seu esforç només és comparable al de Ramon Amigó per al Camp de Tarragona i el Priorat.

L'arrecplec de Sant Feliu de Codines és com una autèntica enciclopèdia del poble i del terme. Garcia-Pey arriba a detallar la microtoponímia i calculo que les entrades passen de tres mil.

Un aspecte a remarcar, pel valor històric afegit que dona a l'obra, és la quantitat de textos antics que Garcia-Pey ofereix quan parla d'una pairalia secular, ja que no sols estudia, fins on pot, l'origen de moltes nissagues, sinó els enllaços matrimonials i els canvis de propietari que troba en més d'una casa pairal o masia antiga. Aquesta informació només és possible gràcies a l'escorcoll que ha fet de molts arxius particulars, que li han fornit un material inèdit important. També ha resseguit altres grans arxius, com el de la Corona d'Aragó, els parroquials del poble i de municipis veïns, el capitular de la

catedral de Barcelona. I encara ha comptat amb el municipal, la “Llibreta del Clavari”, del segle XVII, la “Llibreta del Blat”, les conductes d’un dels metges.

Cal subratllar alguns topònims clàssics com les Forques, les Escomes (on trobem l’article aglutinat). I criden l’atenció alguns motius punyents o divertits: el Nas Ratat, en Barretina Foll, can Mala-nit (ja que en van tenir una de dolenta), la Marquesa Arruïnada, Can Nou-dones (ja que n’hi havia nou), en Fandilles, Can Coronel (era un militar carlí), en Coix Puta, la Ceba Dolça (que era una dona que sempre parlava d’aquest tubèrcul), can França (ja que era una francesa que posà al seu fill François), en Polaines (perquè les duia amb fatxenderia: el mateix motiu es troba a Vinyols i els Arcs).

Altres topònims característics, entre molts d’altres, són el Cau dels Llimbs; el Torrent Mal, on surt aquesta misteriosa partícula (*mal*); la Bassa dels Plets, que en va provocar uns quants; Vallbona Jussà, on trobem aquest adjectiu avui poc emprat; el Gorg de les Dones; la Cuana, o sia que, com passava abans, la gent no sabia pronunciar la jota castellana.

Convé destacar l’edició, en paper cuixé, molt acurada, amb belles fotografies en color. Ha estat important l’aportació personal de l’alcalde Francesc Pineda, que coneix la toponímia oral i ha ajudat l’autor amb documentació.

Albert Manent

